

OSMANİYE VE ÇUKUROVA'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Prof. Dr. Erman ARTUN

Türkler, sık sık yurt değiştirerek çok geniş bir alana yayılmışlar, bir çok kültür ve dinin etkisi altında kalarak farklı uygarlıklar yaşamışlardır. Bunun sonucu olarak Orta Asya'dan günümüze değişen, gelişen bir geleneğe bağlı bir edebiyatları olmuştur^[1].

Halk şiir geleneği Türk kültürünün tarih içinde görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Aynı uygarlığa bağlı kültürler, aynı dünya görüşünde birleşirler. Bir uygarlığa bağlı dünya görüşü de o uygarlığa özgü bir edebiyat anlayışı doğurur^[2]. Edebi eserler, yaşayan kültür topluluğunun kendilerine özgü ortak dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir^[3]. Kültür kaynaklarının Orta Asya'dan Anadolu'ya çağlar boyu süren bir zaman süreci içinde halk şiir geleneğini şekillendirici bir etkisi vardır. Kültür her toplumsal ögede yansımaları bulan dokudur^[4]. Kültürleşme adı verilen evrensel süreçte kültür varlıkları yeniyi alarak değişir, gelişir^[5].

Ozan - baksı veya destan geleneği diye adlandırabileceğimiz İslamiyet öncesi halk edebiyatı geleneği Anadolu'da İslamiyet kültür potasında şekillenerek yeni bir hayat anlayışı ve zevkine cevap verecek biçim ve öz kazanmıştır. Anadolu'da ozan - baksı geleneği yerini yeni bir kültürde oluşan yeni bir sanatçı tipine ve kültürün beğenisine cevap verecek "Âşık Edebiyatı" olarak adlandırılan bir geleneğe bırakmıştır.

Osmaniye, âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü bir kaç ilden biridir. âşıklık geleneği Osmaniye kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Osmaniye'de âşıklar, sazlı (telden) sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemlle (yazarak) veya bir kaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı olarak şiir söyleyenlere *ÂŞIK*, bu söyleme biçimine *ÂŞIKLIK* - *ÂŞIKLAMA*, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de *ÂŞIKLIK GELENEĞİ* adını veriyorlar.

Osmaniye âşıklık geleneğinde Karacaoğlan'dan başlayarak, Osmaniye'de âşıklığın canlandığı 1966 Konya Âşıklar Bayramına kadar geçen süre içindeki âşıkların pek çoğunun unutulduğunu tespit ettik.

"Âşık kimdir?" Sorusunu sorduğumuzda ortaya iki değerlendirme çıkmaktadır. Birincisi, âşıklık geleneğindeki âşık tanımlaması, ikincisi, Çukurova'daki âşık tanımlaması. Âşıklık geleneğindeki tanımlamaya göre âşıklar, saz çalıp çalamama, atışma, karşılaşma yapıp yapamama, doğaçtan şiir söyleyip söyleyememe, usta çırak ilişkisi içinde yetişip yetişememe vb. gibi geleneksel ölçülerle birbirlerinden ayrılırlar. Biz kendilerini âşık kabul edenleri ve toplumun kendilerini âşık nitelendirdiklerini "âşık" olarak aldık. Eski gelenek ölçülerini aradığımızda geleneği büyük bir özveriyle sürdürmeye çalışan âşıkların bir bölümünün dışlanacağı ve bunun da sağlıklı bir değerlendirme olamayacağı kanısına vardık. Zaten âşıklar da gelenek içindeki yerlerini geleneğe bağlı oldukları ölçüde ve sanatlarının gücü oranında alacaklardı. Âşıklarla yaşadıkları yöre arasında bir bağ vardır. Âşıkları doğum yerlerine göre ayırıp Çukurova âşıklık geleneğinde yetişen, şekillenen veya geleneğe katkıda bulunan kendini Çukurovalı olarak kabul eden âşıkları geleneğin dışında saymak yanlıştır.

I. Yetişme Ortamları

Osmaniye âşıklık geleneği, güzelleme, semai, koçaklama, taşlama, destan, dini tasavvufi şiirler söyleyen âşıklar ve deyiş, güzelleme söyleyen âşıklar olmak üzere iki koldan yürümektedir. Osmaniye'deki âşıkların bir bölümü saz, söz ve doğaçlama birlikteliğine uyarak geleneğin bütün özelliklerini taşımaktadırlar. Âşıkların bir bölümü doğaçlama yapmadan saz ve sözle, yeni âşıkların bir bölümü de usta malı deyiş söyleyerek geleneği yaşatmaktadırlar. Âşıkların bir bölümü ise Osmaniye dışında doğmuştur. Yetiştikleri kültür Osmaniye âşıklık geleneği içinde olduğu için bu âşıkları Osmaniye'deki âşıklar olarak niteledik.

Osmaniye, son kırk yıl öncesine kadar dışa kapalı bir yapıya sahip olduğu için aşıklık geleneğinin korunduğu bir yöre olmuştur. Doğulu âşıklarda olduğu gibi usta-çırak ilişkisi ve gezici âşıklık geleneği olmaması nedeniyle âşıklar dar çevrede tanınmıştır. Bu da âşıkların birbirlerini tanıyıp bilgi, kültür alışverişini engelleyerek geleneğin köklenip yaygınlaşmasını önlemiştir.

Osmaniyeli âşıklar, Karacaoğlan, Dadaloğlu türküleri dinleyerek, eski âşıklara ait usta malı türküleri çıkararak geleneği öğrenmişlerdir. Ayrıca yörede yaygın olarak anlatılan Karacaoğlan, Dadaloğlu, Gündeşlioğlu, İlbeylioğlu, Deliboran, Kerem ile Aslı, Ferhad ile Şirin, Köroğlu vb. üzerine anlatılan türkölü halk hikayeleri âşıklığa hevesli gençleri âşıklığa hazırlayan etkenlerden biri olmuştur. 1950'li yıllarda gezginci âşık olarak Çukurova'ya gelen ve Çukurova'yı köy köy gezen Âşık Hüseyin, Âşık Veysel ve Âşık Ali İzzet Anadolu âşıklık geleneğini Çukurova âşıklarına tanıtarak Çukurova âşıklık geleneğine katkıda bulunmuşlardır.

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan usta âşık tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Bir kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması gerekir^[6]. Âşık edebiyatının en belirgin özelliği Âşıklık geleneğiyle bireysel yaratıcılığı bir arada uygulamasıdır^[7]. Çerçevesi gelenekle belirlenip bireysel yaratıcılıkla beslenir. Âşık edebiyatı usta-çırak ilişkisiyle geleneği taşıyan usta âşıkları dinleyen âşık adaylarının usta malı deyişleri ve hikayelerini doğru öğrenip gelecek kuşaklara aktarmalarıyla günümüze gelmiştir^[8]. Âşıklık geleneğini besleyen kaynaklar her geçen gün biraz daha kaybolmaktadır^[9] Göçlerle Çukurova'ya gelen âşıklar Anadolu âşıklık geleneğini Çukurova'ya taşımışlar. Gavurdağlı âşıkların da yöreye göç etmeleriyle gelenek beslenmiştir. 1960 yıllarından sonra çevreye açılan birbirlerini tanıyan âşıklar köklü bir gelenek oluşturmağa başlamışlardır.

II. Âşıklığa Başlama

1. Karacaoğlan Geleneği

Osmaniye âşıklık geleneğinde âşıkların âşıklığa başlamalarında Karacaoğlan geleneğinin büyük etkisi vardır. Buna "Karacaoğlan çıkırmak" adı verilir. Âşıklar Karacaoğlan'dan türküler dinleyerek ve söyleyerek yetiştiklerini söylüyorlar^[10]. Karacaoğlan güney illerinde destan kahramanı olarak kabul görmüş zaman içinde velilere özgü özellikler atfedilmiştir. Mutlu günler Karacaoğlan türküleriyle kutlanırken, hastalara Karacaoğlan türkülerinin şifa vereceğine inanılmıştır.^[11] Aynı tespiti diğer araştırmacılar da katılıyorlar.^[12] Karacaoğlan âşıklarca Çukurova'da ilk âşık bilindir. Hayatı etrafında efsaneler örülmüştür. Çukurovalı âşıklarca Karacaoğlan öylesine kutsallaştırılmıştır ki, onun son zamanlarında sazını bir ardıcın dalına astığına, Yediler Mağarası'na girip sır olduğuna, rüzgarda çam ve ardıç ağaçlarının çıkardığı seslerin onun sazının sesi olduğuna inanılır.^[13]

Osmaniye âşıklık geleneğinde Karacaoğlan'la Dadaloğlu bugün çoğu unutulmuş yüzlerce âşığı etkilemiştir. Onlardan sonra gelen âşıklar onların çizdiği güney tablolarına pek az yeni renk ve çizgi ilave edebilmişlerdir. Karacaoğlan'ı bilmek güney yurt manzaralarıyla çerçevenilmiş, insan manzaralarını dokumuş Çukurova şiiirini bilmek demektir. Sözlü rivayetlerden Karacaoğlan'ın uzun âşıklık yaşamında çok dolaşıp şiiirlerini dokuduğunu biliyoruz. Konar göçer Türkmen illeri gibi, Karacaoğlan da Toroslar, Gavur Dağları, İç Anadolu, Fırat Vadisine giderek bu toprakların kültürlerini birinden ötekine taşımıştır.^[14]

2. DADALOĞLU GELENEĞİ

Dadaloğlu, Çukurova'da konar göçer Türkmen toplulukları arasından yetişmiş, çağına damgasını vurmuş bir âşıktır. Dadaloğlu göçebe âşıktır. Göçebe hayatı ,Güneyde yaşayan âşıklarda

kuvvetli izler bırakmıştır. 19. yy. da Çukurova'da Fırka-i İslahiye birliği göçebe zümreleri yerleşik hayata mecbur etmesiyle konar göçerlerle yer yer çatışmalar olmuş, yeni yaşama biçimine geçmek istemeyen aşiretlerin direnmeleri aşıkların şiirlerine konu olmuştur.

Dadaloğlu'nun koçaklamalarında epik bir söyleyiş göze çarpar. O, 19 yy. âşıkları içinde konar göçer Türkmen aşiretlerinin geleneksel dünyasını, törelerini yansıtan şiirleriyle etkinleşir. Âşık, yiğitlik, soyluluk, dayanışma gibi değerlerin değişmeğe başladığı bir çağda bu değerleri savunan bir aşiret âşığı olarak öne çıkar. Dadaloğlu'nun şiirlerinde zorunlu iskanı kabullenememe ve toprağa bağlı yaşama uyum gösterememe iki önemli olgudur. Kavga şiirlerindeki epik söyleyiş, iskan sonrası şiirlerde yerini lirizme ve bazen de duygusal bir içlenmeye bırakır. Dadaloğlu içinde yaşadığı toplumun sözcüsü olmuş, göçebe yaşamın doğal söyleyiş biçimiyle lirizmi yakalamış kendisinden sonra gelen âşıkları etkileyerek Çukurova âşık şiirinde gelenek oluşturmuştur.

3. Usta - Çıracak İlişkisi

Âşık edebiyatının yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerinden biri de çıracak yetiştirme geleneğidir. Usta âşık saza ve söze yeteneği olan istekli bir genci çıracak edindir, yanında gezdirir. Saz ve söz meclislerine sokar. Günü gelince mahlasını verir. Çıracak da çalıp söylemeye başlar, meclislerde ustasının şiirleriyle söze başlar, izinden gider^[15]. Adana'da köklü usta-çıracak ilişkisi yoktur. Son yıllarda Doğulu âşıkların etkisiyle canlanmağa başlamıştır. Belli kurallara, disipline sahip değildir. Bir ustanın yanına kapılanıp yıllarca yanında kalan, ondan ayak almayı, saz çalmayı öğrenen, mahlas alan, ustasıyla diyar diyar dolaşan ve icazet aldıktan sonra Çukurova'yı terk ederek şiir söyleyen âşık yoktur.

Osmaniye'de âşıklığa hevesli gençler yakın çevrelerindeki âşıklardan belli ölçülerde geleneği öğrenirler. Usta âşıklar gençlere rehber olurlar. Osmaniye âşıklık geleneğinde ustalık, âşıkların etkilenip örnek aldıkları âşıklar anlamındadır. Ayrıca Çukurova âşıklık geleneğinde âşık kolu oluşturacak kuvvetli iz bırakan usta-çıracak ilişkisi yoktur.

4. Rüya Motifi

Rüya motifi âşıklık geleneğinde sık karşılaşılan bir motiftir. Bazı âşıklar maddi aşktan manevi aşka geçerken, saz çalıp söylemeye başlarken ilahi araçlarla yani bir mürşidin, bir pirin, Hızır Peygamber'in vb. rüyada tecellisiyle âşık olup saz çalmağa başladıklarını söylerler. Bunların ilham kaynakları halkın değerlendirmesine göre ilahidir^[16]. Çukurova âşıklarında rüya nedeniyle âşık olma oldukça yaygındır. Bazı âşıklar gelenek gereği rüyasını anlatmamakta, bazıları rüyasını hatırlayamamakta, bazıları her gece rüyasında saz çaldığını, bazıları da pir elinden dolu içtiğini söylemektedir. Bazı âşıklar da badeli âşıklığa inanmamaktadır.

III. Mahlas Alma (Tapşırma)

Âşıklık geleneğinde mahlas kullanma, geleneğe bağlı bir kuraldır. Âşıkların büyük çoğunluğu mahlas kullanırlar. Çukurova âşıklık geleneğinde usta-çıracak ilişkisi gelenekselleşmediği için çoğunlukla âşıklar mahlaslarını kendileri seçerler. Çukurovalı âşıkları mahlas alışlarına göre şu gruplarda toplayabiliriz.

a) Mahlaslarını kendi seçenler b) Adını tapşırınlar c) Soyadını tapşırınlar d) Birden fazla mahlas kullananlar e) Rüyaya bağlı olarak mahlas alanlar f) Mahlasları ustaları tarafından verilenler g) Mahlas kullanmayanlar

IV. Saz

Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Adeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalarken bazı âşıkların saz çalamadıklarını biliyoruz. Günümüz Çukurova

âşıklık geleneğinde saz önemli bir yer tutuyor. Bugün âşıkların çoğu saz çalıyor. Adana'da 1960'lı yılların sonuna kadar sazın topluluklar arasında çalınması hoş görülmemiş. Çukurovalı âşıkların 1960'lı yıllardan sonra doğulu ve Sivaslı âşıklarla tanışmalarından sonra yaygınlaşmağa başlamıştır. Topluluk önünde ilk saz çalan âşıklar Âşık Ferrahi, Âşık Feymani ve Âşık Hacı Karakılıç'tır.

Âşıklardan öğrendiğimize göre eskiden her obanın bir âşığı varmış. Âşiksiz şenlik ve düğün düşünülemezmiş. Düğünlerde kız ve erkek tarafının âşıklarının atışması adetmiş. Bu bilgiler bize Çukurova'da âşıklık geleneğinin eskilere dayandığını gösteriyor. Çukurova âşıklık geleneğinde 1966 yılında ilk kez Konya'da yapılan "Türkiye Âşıklar Bayramı" bir dönüm noktası olmuştur. Çukurovalı âşıklar Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen âşıklarla tanışıp diğer yörelerin âşıklık geleneklerini tanıyınca bilgi, alışveriş sonunda gelenekçe yeni bir yapı oluşmaya başlamıştır.

Osmaniyeli âşıklar şiirlerini "aşk, gurbet, ölüm, toplumsal sorunlar, zamandan yakınma, doğa, yoksulluk, kader, dert, sevinç vb." konularda yazarlar. Dini şiirlerinde tarikata bağlılıktan çok dini duygular dile getirilir. Osmaniyeli âşıklar toplumsal değişim ve gelişimin farkındalar. Bu değişimi yakalayıp, halkın beğenisini kazanmazlarsa, geleneğin eski canlılıkla süremeyeceğinin bilincindedir. Toplumdaki değişim ve gelişim olgusu âşıkları da bir değişim sürecine soktu. Ancak âşıklar yeni kitleleri kucaklayacak bir yenileşme hareketini başlatamadılar.

Osmaniye âşıklık geleneğinin geleceği hakkında bir yargıya varmak için zaman erkendir. Osmaniyeli âşıklar halktaki gelişim ve değişimi yakaladıklarında yeni özü ve biçimiyle gelenek yaşamağa devam edecektir. Osmaniye âşıklık geleneği yeni bir oluşuma yeni bir terkibe doğru gitmektedir.

B. ÂŞIK TOPLANTILARI

Türkiye âşıklık geleneğinde belli yörelerde "karşılaşma", "deyişme", "atışma" veya "karşıberi" gibi adlar adı altında toplanan sistemli deyişmeler en az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek, birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır¹⁷. Atışmalar âşıklık geleneğinde önemlidir. Âşığın tanınması ünlü bir âşıkla atışıp onu yenmesine (bağlama) bağlıdır¹⁸. Atışmalar ezgilerden ve icra geleneğinden ayrılmaz¹⁹. Âşıklar atışmalarda ayak açma sırasında sazıyla karşısındaki âşiğe "ezgi ayağı" verir²⁰.

Çukurova âşıklık geleneğinde sistemli bir icra geleneği yoktur. Atışmalarda eski gelenek tamamıyla olmasa da devam ediyor. Eski atışma geleneği sorulu cevaplı biçimdeymiş. Genellikle dini konularda sorular sorulmuş. Cevap veremeyen âşık mat olurmuş. Ayakları kendileri verirmiş. Bugün ise muamma ayrı bir yarışma dalıdır. Eski gelenekte atışmaya başlayan kaç dörtlük söyleyeceğini söyler, atışmayı son dörtlükte mahlasını söyleyerek bitirmiş. Günümüzde atışan her iki âşık sırayla dörtlüklerini söylerler. Atışmalar sorulu cevaplı, taşlamalı ve nazire şeklinde olabilir.

I. Askı asmak - Askı İndirmek - Muamma

Âşıklar hece ölçüsüyle oluşturdukları bilmeceleler dışında divan edebiyatında görülen muamma ve lugazlar da düzenlemişlerdir. Muammalar belli kurallara göre düzenlenen ve cevabı Allah'ın sıfatlarından biri ya da bir insan adı olan manzum bilmecelelerdir.

Çukurova âşıklık geleneğinde askı asma genellikle bazı derneklerin düzenlemiş olduğu gecelerde yapılır. Bazı âşıklar kahvelerde, oda sohbetlerinde duvarlara muamma asarlar. Muamma bir dörtlükte rumuz olarak işlenir. Bir kutu veya mendilin içine konulup asılır. Gece sonunda askı indirilip halkın huzurunda yüksek sesle okunur. Muammayı çözmeye seyirci de katılabilir. Âşıklar muammanın cevabını sazlı sözlü olarak söylerler. Çukurova'da muamma sazlı ve sözlü olarak ikiye ayrılır. Sazlı muammaya "bağlamalı muamma" adı verilir. Makamlı ve ezgili olarak sorulur ve cevaplanır. Sözlü muamma ise şiir şeklinde cevaplandırılır

II. Bağlama – Çözme

Çukurovalı aşıkların yarışmalarda birbirlerini yenmek için başvurdukları oyunlardan biri de “bağlama-çözme” adı verilen yarışmalarda zor sorular sorarak rakibini cevap veremeyecek hale getirip bağlamaktır.

III. Aşık Karşılaşmaları

Âşıklık geleneğinde, iki veya daha çok aşık dinleyici topluluğu karşısında sazlı sözlü, karşılıklı deyişir ve atışirlar^[21]. Çukurova âşıklık geleneğinde söze yaşı ve usta kabul edilen aşıklar başlar. Belirlenen ayak ve konuda deyişilir.

ÂŞIK FASILLARI

Çukurova âşıklık geleneği sistemli olmadığı için eskiden âşıklar bir araya geldiklerinde âşık fasılları düzenlenirmiş. Çukurovalı âşıklar diğer yöre âşıklarıyla tanışmalarından sonra günümüzdeki şeklini alarak sistemleşmeye başlamıştır. Anadolu âşık fasılları da ortak bir yapıya doğru ulaşmaktadır.

Çukurova âşık fasılları Doğu Anadolu aşık fasıllarına benzemektedir. Âşıklar önceleri Karacaoğlan, Dadaloğlu şiirleri söyleyip sistemli fasıl düzeni içinde olmayan çeşitli atışmalar yapıyorlarmış. Tekellüm bölümü her zaman sıralanan düzende yapılmaz. Fasıla katılan aşıkların hünerlerine göre tekellümün bölümleri belirlenir. Çukurovalı âşıkların verdikleri bilgilerden yola çıkarak Adana âşık fasıllarının bölümlerini şöyle sıralayabiliriz.

I. Merhabalaşma (Hoş geldiniz)

Âşık fasıllarının ilk bölümüne Adana’da “merhabalaşma, hoş geldiniz” adı verilir. Bu bölümde giriş yapılarak dinleyiciler selamlanır. “Hoş geldiniz”, “Safa geldiniz”, “Merhaba” gibi rediflere bağlı ayaklarla koşma dörtlükleri ve koşma söylenir. Bu bölüm âşıklardan herhangi biri tarafından yapılabildiği gibi fasıla katılan âşıkların aynı ayakla birer dörtlük okuması şeklinde de yapılmaktadır. Merhabalaşma bölümündeki deyişlerde genellikle fasılın önemli konuklarının adları ve fasılın düzenlenmesine ön ayak olanların adları geçirilir. Fasılın yapıldığı yer deyişlerde övülür.

II. Hatırlatma (Canlandırma)

Bu bölümde âşıklar gelenekte iz bırakmış eski usta âşıklardan şiirler okurlar. Gelenekteki şekliyle usta-çırak ilişkisi olmadığı için usta malı deyiş okunmaz. Ancak zaman zaman fasılın herhangi bir yerinde Karacaoğlan, Dadaloğlu vb. gibi usta âşıklardan güzellemeler, koçaklamalar okunur. Bazen Karacaoğlan, Dadaloğlu, Ferrahi vb. için âşıklarca söylenmiş şiirler okunur. Son yıllarda âşıklar çeşitli toplantılarda usta malı türküler okumaya başlamışlardır.

III. Tekellüm

Çukurova âşık fasıllarında en geniş ve en çok beceri isteyen bölüm tekellüm bölümüdür. Osmaniye’de bu gelenek daha çok iki âşıkla yapılmaktadır. Halkın isteği üzerine ya da âşıkların kendi aralarındaki rekabete göre belli bir konu üzerinde yapılır. İki âşık verilen ayağa göre belirli konularda birbirlerini taşıyarak yarışirlar.

Tekellüm, Osmaniye’de belirli bir düzen içinde yapılmamaktadır. Özellikle güçlü ve rekabet halindeki iki âşığın yarışması şeklindedir. Bu yarışmada iki âşık önce dörtlüklerle kendilerini tanıtirlar, sonra konuya girerler. Verilen ayağa bağlı kalarak kendilerini överler. Birbirlerinden üstün olduklarını hünerleriyle göstermeğe çalışirlar. Yarışmanın en hızlı yerinde birbirlerine yerici dörtlükler söylerler. Bu deyişme dinleyicinin en beğenerek izlediği bölümdür. Âşıklar yarışmanın ilerleyen bölümünde

birbirlerine üstünlük sağlamamışlarsa daha önce birbirlerine söyledikleri kırıcı sözlerden dolayı özür dilerler. Sonra birbirlerinin övülecek özelliklerini sıralayarak yarışmayı bitirirler. Tekellümde sıraladığımız bölümlere uyulmaz. Bu bölümler nadir olarak yapılsa da incelememize aldık.

1.Ayak açma

Osmaniye âşık fasıllarında ayak, genellikle yarışmaya katılmayan usta âşıklardan biri ya da âşıklığa meraklı biri tarafından verilir. Yarışmanın kuralı gereği yarışmaya başlayan âşık son dörtlüğü söylemeden yani tapşırmadan diğer yarışmacı tapşırmaz.

2.Öğütleme - Tasavvuf Öğütlemesi

Osmaniye’de günümüzde genellikle tekellümün ikinci sırasında öğütleme şiirleri söylenmez. Âşıklar nasihat şiirlerini yarışma sırasında yeri geldiği zaman karşısındaki âşığı uyarmak, daha fazla ileri gitmemesi için, bir iki dörtlük söylerler. Âşıklar nasihat şiirlerini yarışma havasından uzak ortamlarda ve halk konserlerinde söylerler. Osmaniye’de tasavvuf öğüdü niteliğindeki şiirler nadiren söylenir.

3.Yiğitleme

Osmaniyeli âşıklar, âşık fasıllarında tasavvufi öğüt şiirlerinden sonra kural olmamakla birlikte bazen yiğitlemeler söylerler. Bunlar belli bir ezgiyle söylenen Köroğlu ve Dadaloğlu yiğitlemeleridir.

4.Bağlama - Muamma

Âşık karşılaşmalarının en önemli bölümlerinden biridir. İki âşık birbirlerini dini-tasavvufi ve menkabeler konusunda sınarlar. Bu bölümde çok kere zor ayaklara başvurulur. Âşıklar birbirlerini hem bilgi hem de sanat yönünden zorlarlar.

Bağlama, muamma adıyla da anıldığı için askı- muamma ile karıştırılmaktadır. Askı şeklindeki muammalar daha çok anonim bilmece karakterindedir. Soruların cevapları canlı veya cansız cisimlerdir. Fasıllarda bağlama grubuna giren muammalar “ol nedir ki” ibarelerinin kullanıldığı muammalardır^[22]. Çukurova âşıklık geleneğinde “ol nedir ki” ibareli muammalar yaygındır. Bunlar bazen uzun şiirler halinde söylenir. Bazen de fasıllarda verilen ayak üzerine karşılıklı dörtlükler halinde söylenerek cevabı verilir. Cevabı veremeyen âşık yenik sayılır.

5.Sicilleme

Âşık fasıllarında bağlama-muamma bölümünde iddialı ve rekabet halindeki âşıklardan yenen âşık, yenilen âşiğe soyu ve kişiliğiyle ilgili acı sözler söyleyerek taşlar. Osmaniye âşıklık geleneğinde atışmalardan sonra sicilleme yapılmaz, yapanlar hoş görülmez. Soy ve kişilik konu edilmeden takılmalara rastlanır. Bazen seyirci hoşlandığı için birbirlerine Yörük, Farsak, Avşar vb. diye takılırlar. Âşıklar sicillemeyi kırgınlığa yol açacağı için tasvip etmiyorlar.

6.Yalanlama

Âşık fasıllarında yalanlama kural değildir. Âşık Kara Mehmet ve Âşık Hacı Karakılıç’ın güzel yalanlamaları vardır. Bu âşıklar fasıla katılırlarsa yalanlama türü şiirlerini bazen okurlar.^[23]

7.Koltuklama

Çukurova yöresinde “koltuklama” adıyla anılan sazlı sözlü toplantılar, âşık fasıllarından ayrı olarak düzenlenmektedir. Bazen de fasılların içinde yapılır. Herhangi bir nedenle düğünlerde,

eğlencelerde, âşıkların anma gecelerinde, âşık toplantılarında, köy odalarında ve kahvehanelerde bir araya gelen üç-beş âşığın yapmış oldukları sazlı-sözlü toplantılara bu ad verilir. Âşıklar bu toplantılarda taşlamalardan çok birbirlerini öven şiirlere yer verirler. Güzellemeler, türküler, uzun havalar, bozlaklar çalınıp söylenir. Osmaniyeli âşıklar koltuklamayı bir araya gelip türkü, uzun hava, bozlak çalıp söyleme olarak nitelerler.

8.Bozlak Okuma

Çukurova âşık fasılları içinde önemli geleneklerden birisi de bozlak okuma bölümüdür. Çukurova yöresine ait olan bozlaklar belli bir ezgiyle okunmaktadır. Bozlakları iki âşık karşılıklı olarak okuyabildiği gibi daha çok âşık da okuyabilir. Bozlaklar kendine özgü bir ezgiyle okunur. Türkmen, Yörük, Varsak, Avşar hayatından izler taşır. Yayla, göçer insanını anlatan bu türküler yörede özel bir yere sahiptir. Bozlaklar yörede “Öksüz Ali Bozlağı”, “Yiğen Ali Bozlağı”, “Deli Boran Bozlağı”, “Gündeşlioğlu Bozlağı”, “Çukurova Bozlağı”, “Karacaoğlan Bozlağı” vb. diye adlandırılırlar. Karacaoğlan bozlağı “ahey”, Dadaloğlu bozlağı “aydost” la başlar.

9.Güzelleme Okuma

Çukurova âşık fasıllarında en önemli geleneklerden biri güzelleme okumadır. Fasıllarda en ilgi çeken bölümlerden biridir. Karşılıklı iki kişi tarafından okunduğu gibi âşıklar kendi türkülerini sırayla da söylerler.

10.Taşlama – Takılma

Âşıklar fasılın bu bölümünde, toplumun aksak yönlerini, kişilerin kusurlarını ve eleştirdikleri bazı olayları dile getirirler. Taşlamalar ayrı şiir olabildiği gibi, koşma dörtlüklerinin paylaşılması esasına dayalı karşılıklı deyişler şeklinde de söylenebilir. Âşıklar fasıllarda birbirlerine takılırlar^[32]. Çukurova âşık fasıllarında taşlama bölümü olarak yoktur. Ancak her fasılda âşıklar birbirlerine takılırlar. Bu seyircinin en beğendiği bölümlerden biridir. Osmaniyeli âşıklar taşlama ve takılmaları toplantılarda, eğlencelerde oda sohbetlerinde, âşıkları anma gecelerinde, şöenlerde konserlerde yaparlar. Âşıklar taşlamayla takılmayı birbirlerinden ayırırlar. Takılma yarenlik amacıyla yapılan kırıcı olmayan şakalaşmalardır.

11.Tüketmece (Daraltma)

Âşık fasıllarında zor ayakların yanı sıra leb-değmez adı verilen “b, p , m , f , v” dudak ünsüzlerinin yer almadığı ayaklarla deyişme yapılır. Birbirlerinden üstün olduklarını kanıtlamak isteyen âşıklar bu zor ayaklardan biri veya bir kaçıyla deyişerek hünerlerini gösterirler^[23]. Leb değmez tarzı şiir söylemek ve leb değmez tarzı şiirlerle atışmak gelenekselleşmemiştir. Âşıklar nadiren leb değmez tarzı şiirler söylerler. Doğulu âşıkların etkisiyle yöreye gelmiştir.

12.Gönül Alma

Âşık fasıllarında taşlama ve takılmalardan sonra âşıklar atıştığı âşığın gönlünü kırdıysa özür diler. Âşıklar karşılıklı birbirlerinin gönüllerini alırlar. Özür dileme saz ve sözle olur. Daha sonra birbirlerinin üstün yönlerini sıralayarak bu bölüme son verirler.

13.Elveda (Güle Güle)

Âşık fasılları uğurlama bölümüyle biter. Çukurova âşık fasıllarında son bölüme “elveda” veya “güle güle” denilir. Âşıklar faslın son bölümünde birlikte bir güzelleme ya da bir türküden sırayla birer dördlük söylerler.Âşıklar faslın bittiğini “elveda”, “güle güle” redifli türküler okuyarak bildirirler.

Osmaniye âşıkları eskiden beri âşık toplantıları yapmaktadır. Âşık fasılları sistemleşmemiştir. Türkiye’de olduğu gibi âşık fasılları Osmaniye’de de ortak bir yapıya bürünmektedir.

Kaynakça:

- [1] Umay GÜNAY, *Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Akçağ Yayınevi, Ankara, 1992, s.3-4
- [2] Erman ARTUN, ” Ozandan Aşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları”, *İçel Kültürü*, Yıl 9, sayı. 14, İçel 1995
- [3] Şirin YILMAZ, “Prof. Dr. Umay Günay ile Halkbilim Çalışmaları Üzerine Bir Konuşma”, *Milli Folklor*, S. 22, Ankara 1994, s.2-4
- [4] Şerafettin TURAN, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.13
- [5] Bozkurt GÜVENÇ, *Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1993, s.138
- [6] Doğan KAYA, *Sivas’ta Âşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsati*, Cumhuriyet Ün. Yayınları, Sivas, 1994, s.29-30
- [7] Umay GÜNAY, *Türkiye’de Âşık Tarzı ...*, s.155
- [8] GÜNAY, age., s.156
9. İlhan BAŞGÖZ, *İzahlı Türk Halk Şiiri Antolojisi*, Ararat Yayınları, İstanbul, 1968, s.21
- [10.](#) Erman ARTUN, “Adana Aşıklık Geleneğinde Karacaoğlan Çığırma”,*İçel Kültürü*,S.54, Kasım, 1997,İçel, s. 14-16.
- [11.](#) Umay GÜNAY, ” 17 yy. Saz Şairi Karacaoğlan’la İlgili Bir Değerlendirme” *2. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri* ,_Adana , 1993, s. 31
12. İbrahim Agah ÇUBUKÇU, ”Karacaoğlan ve Sevgi” , *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, S. 7 , Ankara , 1995, s. 45-49
- [13.](#) Mukadder KÜREN, “”, *Halk Ozanlarının Sesi*, HAGEM Yay. S. 4, Ankara, 1993 s. 27-28. s
14. Pertev Naili BORATAV, “*Güney Şairleri*”, *Folklor ve Edebiyat* 2.(1982) , İstanbul, 1983. S. 19-39
15. Doğan KAYA, *Sivas’ta Aşıklık ...*, s.40
- 16 Fuad KÖPRÜLÜ, ”Türklerde İlk Şiirler ve Şairler,” *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s.57-58
17. GÜNAY, a.g.e., s. 47
18. Muhan BALİ, “*Aşık Karşılaşmaları-Atışmalar*”, *Türk Folkloru Araştırmaları*, Eylül 1975, , cilt 16, no. 314, s. 7432
- [19.](#) Ahmet Talat ONAY, *Halk Şiirinin Şekil ve Nevi*, İstanbul 1928, s. 5

-Fuat KÖPRÜLÜ "Türk Edebiyatının Menşei", *Edebiyat Araştırmaları*, s. 128

-Hikmet DİZDAROĞLU, *Halk Şiirlerinde Türler*, Ankara 1969, s. 214

[20.](#) Süleyman ŞENEL, "Âşık Musikisi Maddesi" *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayını, İstanbul 1991, C. 3, s. 554-555

21. Ensar ASLAN, *Çıldırılı Âşık Şenlik*, Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır, 1992, s. 43

22. Umay GÜNAY, *Aşık Tarzı Şiir ...*, s.65

23. GÜNAY, a.g.e., s.58.

24. GÜNAY, age., s.59